

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

СУГАК ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

УДК 338.465:32(477)

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
СФЕРИ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ**

Спеціальність 08.00.03 – Економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління».

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Штулер Ірина Юрївна,
ВНЗ «Національна академія управління»,
проректор з наукової роботи
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, доцент
Білокурський Руслан Романович,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича,
декан економічного факультету,
доцент кафедри економіко-математичного
моделювання
- кандидат економічних наук, професор
Войтович Сергій Ярославович,
Луцький національний технічний університет
професор кафедри маркетингу

Захист відбудеться «31» січня 2019 р. о 15.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01 у ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий «28» грудня 2018 р.

**В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

В.К. Матвійчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства значної уваги потребують сфери життєзабезпечення людини. Концепція сталого розвитку як перспективна екологічна парадигма розвитку людства включає певний ряд цілей, серед яких названо, зокрема, чиста вода та сталий розвиток міст та громад. А якість життя населення міст та громад значною мірою визначається станом навколишнього середовища та рівнем надання послуг для життєзабезпечення населення, зокрема послуг водопостачання, відповідно, однією із суспільно важливих задач держави є забезпечення якісними та доступними послугами водопостачання своїх громадян.

При вирішенні цієї задачі держава має забезпечити задоволення всіх інтересів основних суб'єктів економіки з мінімальними негативними наслідками для кожного з них, адже успішне функціонування водогосподарських комплексів залежить від співпраці держави, виробників та споживачів. При цьому держава, з одного боку, повинна створити відповідні умови для ефективного розвитку виробників-суб'єктів господарювання у сфері водопостачання, а з іншого – контролювати їх роботу на відповідність стандартам якості та безпечності послуг і на справедливність встановлених тарифів з урахуванням реальних доходів споживачів та фактичних витрат на виробництво та постачання питної води. На жаль, сфера водопостачання та водовідведення в Україні характеризується наявністю значної кількості проблем, зокрема, це зношеність основних фондів та з кожним роком збільшення аварійних водопровідних мереж і, як наслідок, забруднення води у процесі транспортування до споживача, великі втрати води та висока енергоємність. Пошук шляхів вирішення даних проблем суспільно необхідної сфери національної економіки зумовлює актуальність теми наукового дослідження.

Необхідність формування державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення обумовлює необхідність як теоретичних досліджень, так і застосування практичних заходів щодо реалізації програми сталого розвитку в Україні.

Проблемам економічного розвитку, сталого розвитку, питанням структурних трансформацій та проблемам сфери водопостачання присвячені наукові праці таких вчених, як С.Є. Антонова, В.М. Багатюк, Р.Р. Білоскурський, В.Г. Варнавський, М.А. Войнатовська, Т.П. Галушкіна, С.М. Голубка, В.А. Голян, Л.Л. Гриценко, Л.М. Грановська, В.Я. Гуменюк, М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, Б. М. Данилишин, С.С. Дезик, Е.А. Зінь, С.І. Дорогунцов, Н.Е. Ковшун, Л.Ф. Кожушко, В.С. Кравців, Н.М. Матвєєва, Г.І. Онищук, В.І. Павлов, Н.В. Павліха, К.В. Павлюк, М.М. Паламарчук, О.А. Пономаренко, Е.І. Пупирьов, С.І. Рассадникова, Т.М. Семчук, В.А. Сташук, П.А. Стецюк, В.І. Торкатюк, В.М. Трегобчук, М.А. Хвесик, Є.Л. Черевиков, І.Ю. Штулер, О.В. Яроцька, А.В. Яцик та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є частиною науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на тему: «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (№ державної реєстрації 0116U003934). В рамках цієї теми автором проведено дослідження процесів економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення в умовах сталого соціально-економічного розвитку. Дане наукове дослідження вносить свій вклад у формування наукового базису інноваційних перетворень у національній економіці, спрямованих на розвиток соціально значущих сфер. У цьому аспекті розробка державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення є значним внеском у розвиток теорії і практики інноваційних перетворень в національній економіці.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення та удосконалення системи управління нею в структурі національної економіки.

Для досягнення вказаної мети в дисертації поставлено наступні завдання, що розкривають логічну послідовність дослідження:

- дослідити загальні аспекти економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення;
- обґрунтувати структуру та методи державного регулювання ринком питного водопостачання;
- вивчити міжнародний досвід державного регулювання та економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення;
- дослідити тарифну політику у сфері водопостачання та водовідведення;
- проаналізувати стан та тенденції розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні,
- обґрунтувати роль кластерів як інструментів економічного росту у сфері водопостачання;
- розробити практичні рекомендації щодо реалізації державної регуляторної політики у сфері централізованого водопостачання та водовідведення;
- визначити концепцію інноваційного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин у сфері водопостачання та водовідведення.

Предметом дослідження є державна політика економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Методи дослідження. Теоретичною базою дослідження стали фундаментальні положення економічної науки, загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань сталого розвитку, державно-приватного партнерства та економіки природокористування.

Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становить

сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які дозволяють системно вирішувати проблемні завдання з обраного напрямку дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи наукового дослідження: *діалектичного пізнання* – для постановки проблем дослідження, вивчення та деталізації об'єкта дослідження; *абстрагування та морфологічний аналіз* – для уточнення та впорядкування категоріально-понятійного апарату за обраним напрямом дослідження; *абстрактно-логічний підхід* – для теоретичного узагальнення результатів досліджень та формування на їх основі проміжних та підсумкових висновків; *економіко-статистичний метод* – для виявлення основних тенденцій розвитку сфери водопостачання та водовідведення України; *метод індукції і дедукції* – для побудови методологічних основ державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення; *метод наукового узагальнення та систематизації* – для розроблення механізму реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення; *графоаналітичний метод* – для надання наочності матеріалу та схематичності зображення низки теоретичних та практичних положень дисертації.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України щодо організації та функціонування промислових підприємств; матеріали Державної служби статистики України; офіційні звіти та аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій; основні положення наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених у межах досліджуваного проблемного поля; матеріали вітчизняних і міжнародних конференцій; звітні дані та первинна документація промислових підприємств України; інформація мережі Internet; результати власних наукових та емпіричних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна, сформульованих у дисертаційній роботі досліджень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що їх сукупність являє собою основу для вирішення важливої проблеми щодо обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних засад формування державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Основні наукові результати, які розкривають особистий внесок автора в розробку й вирішення проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають у такому:

у перше:

– розроблено концепцію інноваційного розвитку сфери водопостачання та водовідведення, яка включає складові, що базуються на поєднанні програмно-цільового та системного підходів, що дозволяє підвищити ефективність державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення з метою сприяння інноваційному розвитку сфери загалом, а також задоволення потреб споживачів у якісних послугах.

удосконалено:

– комплексний механізм реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення, який, ґрунтуючись на поєднанні мети, цілей, завдань, принципів, методів, об'єктів та суб'єктів, враховуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, забезпечує на основі взаємозв'язку аналітичного, цільового, планового, програмно-функціонального та оціночного блоків у своїй структурі, економічний розвиток сфери водопостачання та водовідведення;

– науково-методичний підхід до ціноутворення у сфері водопостачання та водовідведення, що на відміну від існуючих, заснований на розрахунку інтегральних показників економічної, соціальної та технічної ефективності, і спрямований на формування тарифу з врахуванням впливу тарифної політики на розвиток сфери водопостачання та водовідведення через непряме регулювання фінансових можливостей цих підприємств;

– науково-методичний підхід до оцінювання ефективності діяльності комунальних підприємств сфери водопостачання та водовідведення, що, на відміну від існуючих, передбачає врахування впливу на результуючий показник таких факторів як економічна, соціальна та технічна ефективність;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат економічної науки шляхом введення визначення економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення, під яким запропоновано розуміти підвищення економічної, соціальної та технічної ефективності процесів водопостачання та водовідведення за рахунок удосконалення способу поєднання технологій, ресурсів та факторів виробництва в процесах водопостачання та водовідведення, що дозволяє конкретизувати об'єкт впливу державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення;

– науковий підхід до кластеризації національної економіки, що, на відміну від наявного, дозволяє запропонувати комплексну блок-схему забезпечення формування та розвитку кластерів у сфері водопостачання та водовідведення з метою здійснення позитивного впливу на управління економічним розвитком даної сфери;

– концептуальні положення державної регуляторної політики у сфері водопостачання та водовідведення, в межах якої визначено такі пріоритети як державно-приватне партнерство та концесійні договори, що надає можливість практичного впровадження даної концепції в систему і процес державного регулювання економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в доведенні науково-обґрунтованих та методично-завершених положень до рівня практичних рекомендацій, спрямованих на формування та ефективну реалізацію державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Одержані в дисертації наукові результати, концептуальні положення та науково-методичні підходи до державної політики економічного розвитку

сфери водопостачання та водовідведення знайшли практичне застосування в діяльності державних установ, організацій і підприємств, що підтверджується відповідними документами:

- Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг – застосовано пропозиції щодо регулювання механізму формування тарифів з врахуванням впливу тарифної політики на розвиток сфери водопостачання та водовідведення через непряме регулювання фінансових можливостей підприємств (довідка № 53-14.4.-18/280 від 12.12.2018)

- Миколаївської міської ради (довідка № 2694/02.00.01-22/02/14/18 від 27.11.2018) – при розробці "Інвестиційної програми міського комунального підприємства "Миколаївводоканал" враховано пропозиції дисертанта щодо впровадження системного обліку технологічних втрат води та використання енергоощадливих технологій;

- Департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради (довідка № 1186/18-1186 від 27.11.2018) – взято до уваги пропозиції щодо створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій на принципах державно-приватного партнерства.

Матеріали дисертаційної роботи також використані у навчальному процесі ВНЗ "Національна академія управління" при підготовці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін "Національна економіка", "Державне регулювання економіки", "Аудит" (акт впровадження від 12.10.2018р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною кваліфікаційною працею, що містить нове розв'язання конкретного наукового завдання – формування державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення. Теоретичні узагальнення, основні положення, висновки, пропозиції й інші наукові результати, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. У дисертації використані лише ті ідеї та положення, що є результатом власних досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення і результати дисертаційної роботи доповідались й обговорювались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, конгресах, форумах, семінарах, зокрема: ІХ-ій міжнародній науковій конференції "Актуальні проблеми економіки 2015-2016" (м. Київ, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України" (м. Одеса, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасна глобальна регіоналістика і суб'єкти економіки: напрями впливу" (м. Одеса, 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Міжнародний досвід інвестиційної діяльності та його адаптація в Україні" (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи" (м. Запоріжжя, 2017 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених та студентів "Актуальні проблеми та перспективи розвитку маркетингового управління" (м. Київ, 2017 р.);

Міжнародній науковій інтернет-конференції “Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці” (м. Київ, 2018 р.) та II Міжнародній науковій інтернет-конференції “Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці” (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 14 наукових працях, з них: 6 статей у наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз; 8 публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел. Основний зміст дисертації викладено на 180 сторінках. Матеріали дисертації містять 19 рисунків, 20 таблиць та 16 додатків. Список використаних джерел складається зі 150 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** представлено загальну характеристику дисертаційної роботи, обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету; викладено основні завдання; визначено методи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів та їх теоретичне і практичне значення; наведено дані щодо апробацій та публікацій.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення**» досліджено загальні засади економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення, визначено структуру та проаналізовано методи державного регулювання ринку питного водопостачання, охарактеризовано міжнародний досвід економічного розвитку сфери водопостачання.

На основі узагальнення теоретичних підходів до сутності понять "економічний розвиток", "сталий розвиток" визначено фактори економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

В Україні структура ринку питного водопостачання складається з централізованого питного водопостачання та нецентралізованого водопостачання, а саме: за допомогою пунктів розливу питної води (в тому числі пересувних), за допомогою індивідуальних та колективних установок (пристроїв) підготовки питної води та шляхом виробництва фасованої питної води (рис.1).

З рис. 1 зроблено висновок, що в Україні централізованому питному водопостачанні є альтернатива – пункти розливу питної води, фасована питна вода та індивідуальні чи колективні установки. Населення, якщо є така можливість, встановлює індивідуальні чи колективні установки подачі води, які обслуговує власним коштом. Фасована вода чи вода в пунктах розливу – це джерела постачання, що забезпечуються комерційними підприємствами, які очищують та готують воду і можуть мати службу доставки води до кінцевого споживача.

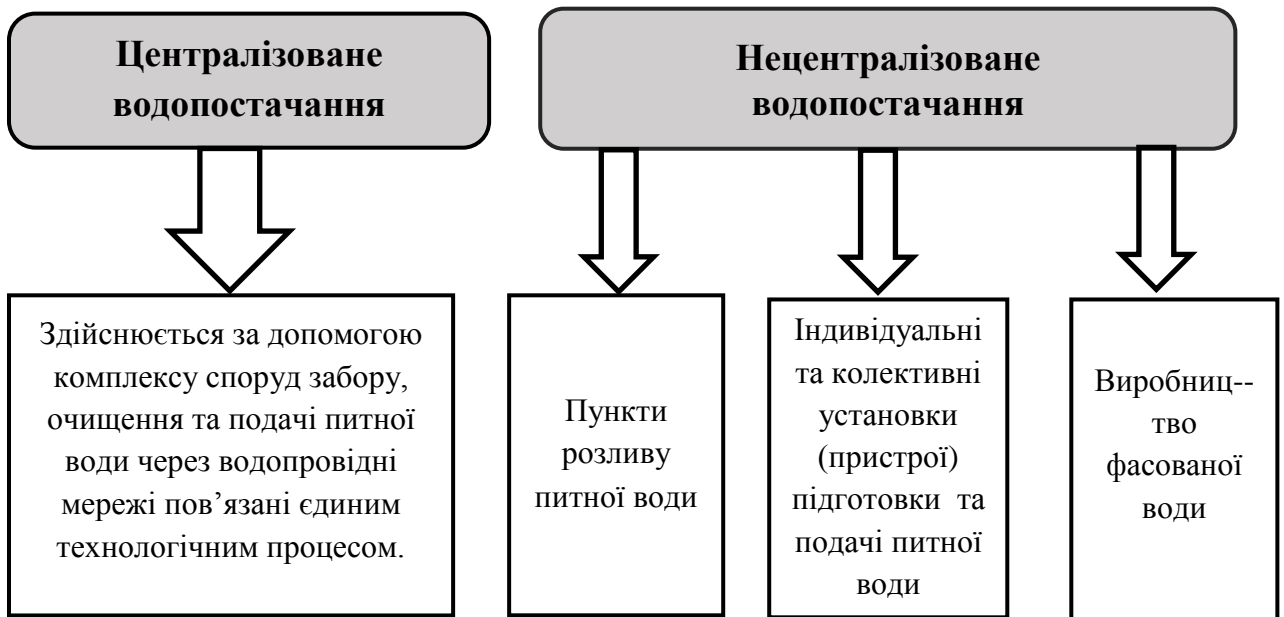

Рис. 1. Структура ринку питного водопостачання

Джерело: розроблено автором.

Окрім ринку питного водопостачання, в роботі виділений сектор водопостачання для побутових та виробничих потреб, а також сектор водовідведення.

Проаналізований міжнародний досвід свідчить про існування різних практик державного регулювання у сфері водопостачання та водовідведення, зокрема, щодо визначення цільової ефективності та використання у ціноутворення різних груп показників. Досліджено використання кластерів у сфері водопостачання та водовідведення в окремих країнах, на основі чого зроблено висновок про ефективність кластерної структури сфери водопостачання та водовідведення.

У другому розділі «**Стан та тенденції економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні**» було досліджено державне регулювання тарифів у сфері водопостачання, проведений аналіз стану розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні та визначені основні тенденції економічного розвитку сфери централізованого водопостачання та водовідведення.

У сфері водопостачання є свої особливості державного регулювання, які відрізняються від основних властивостей природних монополій. Так державному регулюванню в цій сфері підлягає діяльність суб'єктів господарювання, які надають послуги з централізованого водопостачання у межах однієї області, при цьому діяльність кожного окремого підприємства достатньо капіталомістке та має велику кількість споживачів і як наслідок впливає на стан здоров'я майже всього населення певної території.

Запропоновано здійснювати формування тарифів з врахуванням впливу тарифної політики на розвиток сфери водопостачання та водовідведення через непряме регулювання фінансових можливостей підприємств. Для цього

розроблено систему показників оцінювання ефективності діяльності комунальних підприємств водопостачання та водовідведення на основі поєднання трьох підходів: економічного, соціального та технічного (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників оцінювання ефективності діяльності комунальних підприємств водопостачання та водовідведення

Група показників	Показники	Інтегральний показник
<i>Показники економічної ефективності</i>	<ul style="list-style-type: none"> – обсяг реалізованої води чи наданих послуг, – собівартість послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, – тарифи на централізоване водопостачання та водовідведення, – кредиторська та дебіторська заборгованість підприємств, – загальна сума чистого доходу від реалізації послуг, – сума чистого прибутку спрямовано на капітальні інвестиції, – сума податків перерахованих до місцевого бюджету, – сума додаткових державних чи приватних інвестицій залучених на модернізацію підприємства, – показники ліквідності активів, – підвищення вартості основних фондів 	<p align="center"><i>Ec</i> – інтегральний показник економічної ефективності водопостачання та водовідведення</p>
<i>Показники соціальної ефективності</i>	<ul style="list-style-type: none"> – охоплення населення послугами централізованого водопостачання та водовідведення міст, – забезпечення споживачів послугами цілодобового водопостачання, – відповідність реалізованої води стандартам якості питної води, – розмір відррахувань на фінансування соціальних та екологічних програм, – впровадження проектів інноваційного розвитку, наукових досліджень, – розвиток міської інфраструктури. 	<p align="center"><i>Soc</i> – інтегральний показник соціальної ефективності водопостачання та водовідведення</p>
<i>Показники технічної ефективності</i>	<ul style="list-style-type: none"> – втрати води під час транспортування, – скид забруднених вод безпосередньо до природних водойм, – кількість водопровідного насосного обладнання, і скільки з них потребує ремонту, – кількість каналізаційного насосного обладнання, і скільки з них потребує ремонту, – сумарна протяжність водопровідних мереж, – відсоток ветхих та аварійних водопровідних мереж, які потребують заміни чи ремонту, – сумарна протяжність каналізаційних мереж, – відсоток ветхих та аварійних каналізаційних мереж, які потребують заміни чи ремонту, – зносу та оновлення основних фондів, – витрати електроенергії, – показник обладнання житлових будинків приладами обліку спожитої води. 	<p align="center"><i>Tech</i> – інтегральний показник технічної ефективності водопостачання та водовідведення</p>

Джерело: розроблено автором.

Відповідно, сформовано структуру тарифу на водопостачання та водовідведення, який враховує всі фактори, що впливають на економічний розвиток даної сфери:

$$T = f(Ec; Soc; Tech), \quad (1)$$

де T – тариф;

Ec – інтегральний показник економічної ефективності водопостачання та водовідведення;

Soc – інтегральний показник соціальної ефективності водопостачання та водовідведення;

$Tech$ – інтегральний показник технічної ефективності водопостачання та водовідведення.

Формування оптимального тарифу на водопостачання та водовідведення запропоновано здійснювати на основі задачі оптимізації цільової функції тарифу, основним змінними якої є інтегральні показники економічної, соціальної та технічної ефективності водопостачання та водовідведення.

Аналіз стану економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення показав, що сільські населені пункти здебільшого не мають централізованого водопроводу і часто використовують воду з шахтних колодязів та каптажів, які поповнюються з поверхневих джерел без очистки і тому вода буває дуже низької якості. В кращих випадках воду використовують з артезіанських свердловин. Іншою важливою проблемою є відсутність цілодобового водопостачання питної води, що призводить до корозії труб та вторинного забруднення води. Ще одна важлива проблема централізованого водопостачання – це невідповідна якість питної води нормативним вимогам, що є однією з причин поширення багатьох інфекційних (вірусний гепатит А, черевний тиф, ротавірусна інфекція тощо) та розвитку неінфекційних (хвороби системи травлення, серцево-судинної, ендокринної системи тощо) хвороб.

Відзначено, що при водопостачання фіксують великі втрати води, які виникають через несправність водопроводів і впливають на ціну води для кінцевого споживача.

Отже, основними причинами погіршення якості питної води в Україні є: не належна забезпеченість селищ міського типу та сільських населених пунктів водопроводами, внаслідок чого використовуються в якості джерела питного водопостачання води поверхневих водних джерел із незадовільним екологічним станом; відсутність цілодобового водопостачання, що приводить до застою та вторинному забрудненню води у процесі транспортування водопровідними мережами та поширенні багатьох інфекційних хвороб; зношеність основних фондів внаслідок великі втрати води та збільшення тарифів.

Тенденції економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення характеризуються показниками, наведеними в табл. 2.

Таблиця 2

**Основні показники економічного розвитку
сфери водопостачання та водовідведення**

Суб'єкти ринку	2013	2014	2015	2016	2017
Індекс ринкової сили					
КП "Вінницяоблводоканал"	3,6	3,3	3,9	3,7	3,9
КП "Київводоканал"	3,6	3,9	4	3,9	3,8
КП "Львівводоканал"	3,4	4	3,8	3,8	3,6
МКП "Миколаївводоканал"	3,4	3,9	3,8	3,7	3,7
МКП "Мукачівводоканал"	3,7	3,3	2,9	3,2	3,5
КП "Тернопільводоканал"	3,7	3,9	3,7	3,8	3,7
ПрАТ "Харківський водоканал проект"	4	2,9	3	3,4	3,7
Частка в секторі національної економіки, %					
КП "Вінницяоблводоканал"	0,39	0,41	0,50	0,46	0,59
КП "Київводоканал"	3,64	4,69	5,68	5,83	6,94
КП "Львівводоканал"	0,92	1,20	1,18	1,13	1,33
МКП "Миколаївводоканал"	0,52	0,72	0,72	0,62	0,80
МКП "Мукачівводоканал"	0,09	0,10	0,08	0,06	0,08
КП "Тернопільводоканал"	0,26	0,32	0,29	0,28	0,35
ПрАТ "Харківський водоканал проект"	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00
Частка ринку, %					
КП "Вінницяоблводоканал"	0,98	1,11	1,36	1,08	1,19
КП "Київводоканал"	9,21	12,73	15,37	13,84	13,94
КП "Львівводоканал"	2,32	3,26	3,20	2,68	2,66
МКП "Миколаївводоканал"	1,32	1,95	1,94	1,46	1,61
МКП "Мукачівводоканал"	0,24	0,26	0,21	0,15	0,16
КП "Тернопільводоканал"	0,65	4,09	4,32	0,66	0,70
ПрАТ "Харківський водоканал проект"	0,01	0,01	0,00	0,02	0,02
Річний темп приросту виручки від реалізації, %					
КП "Вінницяоблводоканал"	1,2	-0,3	50,1	9,6	31,8
КП "Київводоканал"	7,4	21,7	47,4	24,5	20,5
КП "Львівводоканал"	-0,0	23,7	20,1	15,7	19,1
МКП "Миколаївводоканал"	0,1	30,2	21,5	3,9	32,2
МКП "Мукачівводоканал"	8,2	-4,6	-2,9	2,2	21,5
КП "Тернопільводоканал"	5,6	18,0	11,4	15,0	26,8
ПрАТ "Харківський водоканал проект"	37,1%	-38,4	-0,6	12,7	27,2

Джерело: складено автором за даними підприємств водопостачання та водовідведення

Основними шляхами для вирішення головних завдань, спрямованих на модернізацію та інноваційний розвиток системи централізованого питного водопостачання є такі.

На *державному рівні* це: реконструкції та розвитку водопровідних комплексів та доведення якості питної води до вимог діючих стандартів з поступовим наближенням до вимог стандартів Європейського союзу; удосконалення ефективної системи управління та створення конкурентного середовища шляхом залучення підприємств різних форм власності; подальше удосконалення нормативно-правової бази; стимулювання енергозбереження на підприємствах водопостачання; скорочення витрат питної води та питомих витрат енергетичних і матеріальних ресурсів; фінансування в повній мірі Загальнодержавних Програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства.

На *місцевому рівні* це: виконання регіональних та місцевих програм щодо забезпечення населення України якісною питною водою; проведення водогосподарського та енергоаудиту; застосування прогресивних енергозберігаючих технологій, обладнання та матеріалів, спрямованих на зменшення технологічних витрат ресурсів; забезпечення цілодобового постачання населенню питної води належної якості; встановлення органами місцевого самоврядування, відповідно до наданих законодавством повноважень, економічно обґрунтованих тарифів на послуги централізованого водопостачання; вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення 100 % рівня оплати за спожиті енергоносії та погашення існуючої заборгованості; залучення інвестицій на розвиток, реконструкцію та технічне переоснащення систем водопостачання; охорона і раціональне використання джерел питного водопостачання та поступове їх відновлення.

У третьому розділі "**Формування державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення**" запропоновано використання кластерів як інструменту економічного росту у сфері водопостачання та водовідведення, визначені напрямки реалізації державної регуляторної політики у сфері централізованого водопостачання та водовідведення та інноваційного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Регіональні водогосподарські комплекси мають бути трансформовані у водогосподарські кластери, щоб забезпечити капіталізацію водної складової продуктивних сил та прискорити реалізацію проривних водогосподарських і водоохоронних проектів унаслідок консолідації фінансових та організаційних можливостей усіх зацікавлених сторін. Структура водогосподарських кластерів має бути не уніфікованою та стандартизованою, а враховувати рівень та особливості водозабезпеченості окремих регіонів та стан водоочисної системи.

Запропоновано основні етапи розроблення й реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення (рис. 2).

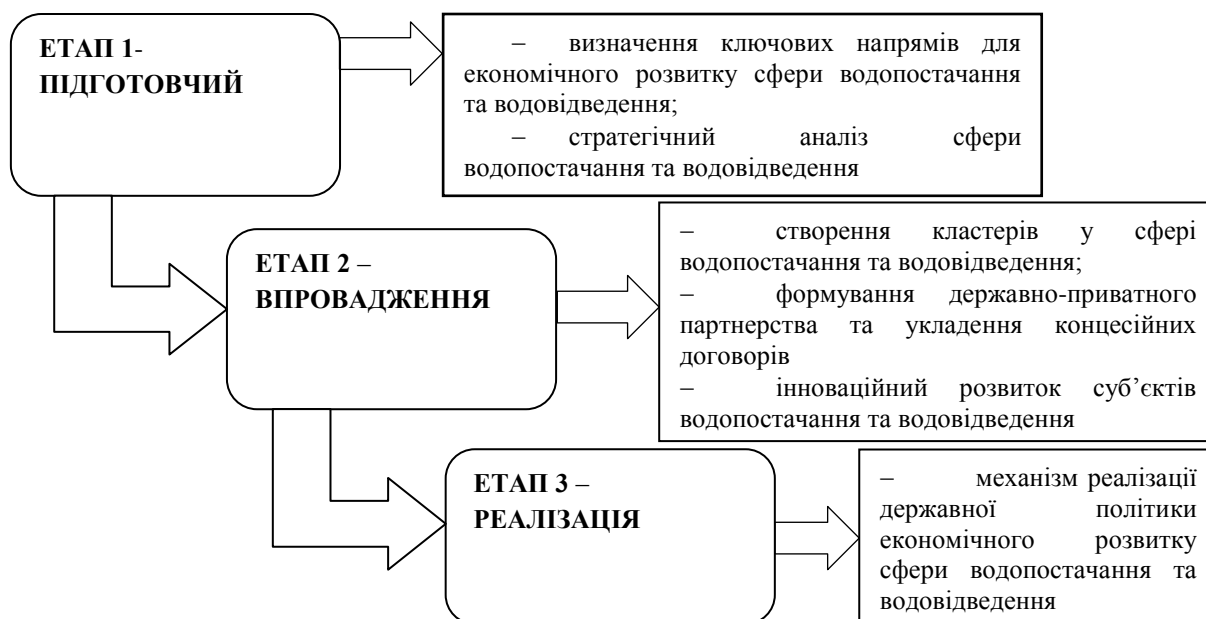

Рис. 2. Основні етапи розроблення й реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення

Джерело: розроблено автором.

Розвиток сфери водопостачання та водовідведення зумовлює необхідність розробки концептуальних засад формування державної політики економічного розвитку, завдяки якому можливе досягнення максимальної ефективності господарської діяльності в сфері водопостачання та водовідведення. Обґрунтування даних положень є необхідним елементом нової парадигми, яка передбачає застосування процесного, системного та ситуаційного підходів щодо вирішення різного типу управлінських питань на державному рівні.

Враховуючи, з одного боку важливість, а з іншого, – складність ринку водопостачання та водовідведення, механізм розробки і реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення представлено у вигляді блок-схеми, що наведено на рис. 3.

Визначено, що механізм розробки і реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення необхідно розглядати як системну сукупність блоків: аналітичного, цільового, планового, програмно-функціонального та оціночного. Особливістю кожного з блоків є наявність різних методів і підходів – як загальних, та і спеціальних.

Рис. 3. Механізм розробки і реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення

Джерело: розроблено автором.

Враховуючи чітку послідовність процесу, його циклічність, наведену схему запропоновано вважати загальною моделлю державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі шляхом опрацювання різних літературних джерел і наукових підходів та проведення системного аналізу процесів економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення було отримано такі наукові результати, які відповідають меті і поставленим завданням.

1. Під економічним розвитком сфери водопостачання та водовідведення запропоновано розуміти підвищення економічної, соціальної та технічної ефективності процесів водопостачання та водовідведення за рахунок удосконалення способу поєднання технологій, ресурсів та факторів виробництва в процесах водопостачання та водовідведення.

2. Встановлено, що структурно в сфері водопостачання та водовідведення в національній економіці можна виділити ринок питного водопостачання, ринок водопостачання для побутових та виробничих потреб, а також ринок водовідведення. В Україні структура ринку питного водопостачання складається з централізованого питного водопостачання та нецентралізованого

водопостачання, а саме: за допомогою пунктів розливу питної води (в тому числі пересувних), за допомогою індивідуальних та колективних установок (пристроїв) підготовки питної води та шляхом виробництва фасованої питної води. В свою чергу, ринки водопостачання для побутових і виробничих потреб та водовідведення є монопольними за своїми характеристиками.

Державне регулювання у сфері водопостачання та водовідведення в Україні здійснюється шляхом нормування, тарифікації та стандартизації процесів водопостачання та водовідведення; охорони джерел і систем питного водопостачання; ліцензування господарської діяльності підприємств в сфері централізованого водопостачання; здійснення державного контролю та захисту прав споживачів на ринку водопостачання та водовідведення.

3. Вивчення міжнародного досвіду свідчить про існування різних практик державного регулювання у сфері водопостачання та водовідведення, зокрема, щодо визначення цільової ефективності. Існують різні підходи до організації сфери водопостачання та водовідведення в різних країнах. Зроблено висновок про можливість імплементації міжнародного досвіду використання кластерів та державно-приватного партнерства як інструментів підвищення ефективності економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

4. Встановлено, що успішне функціонування водогосподарських комплексів залежить від співпраці держави, виробників та споживачів. При цьому держава з одного боку повинна створити відповідні умови для ефективного розвитку виробників-суб'єктів господарювання у сфері водопостачання, а з іншого контролювати їх роботу на відповідність стандартам якості та безпечності послуг та на справедливість встановлених тарифів з урахуванням реальних доходів споживачів та фактичних витрат на виробництво та постачання питної води, оскільки існування природної монополії в сфері водопостачання та водовідведення є достатньо обґрунтованим рішенням із соціальної та економічної точки зору за рахунок наявності ефекту від масштабу виробництва.

5. Результати аналізу стану сфери водопостачання та водовідведення свідчать про наявність цілого ряду проблем даної сфери національної економіки, які є причиною погіршення якості питної води в Україні та відповідно, причиною збитків національної економіки. Доведено, економічні збитки у сфері водопостачання та водовідведення складаються із прямих та непрямих економічних збитків, що спричиняються погіршенням здоров'я населення у результаті споживання забрудненої питної води.

6. Встановлено, що передумовами економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення є будівництво та ремонт водопровідних споруд, відновлення водопровідних мереж, налагодження систем водопостачання житлових будинків, забезпечення енергозберігаючими технологіями, оновлення системи запобігання аваріям на підприємствах питного водопостачання.

7. Обґрунтовано, що традиційні відносини між інститутами влади та підприємницькими структурами вже не спрацьовують з максимальною ефективністю, і тому формування кластерів має забезпечувати нову якість у цій

сфері економічних відносин. Регіональні водогосподарські комплекси мають бути трансформовані у водогосподарські кластери, щоб забезпечити капіталізацію водної складової продуктивних сил та прискорити реалізацію проривних водогосподарських і водоохоронних проектів унаслідок консолідації фінансових та організаційних можливостей усіх зацікавлених сторін. Структура водогосподарських кластерів має бути не уніфікованою та стандартизованою, а враховувати рівень та особливості водозабезпеченості окремих регіонів та стан водоочисної системи.

8. Доведено, що для модернізації підприємств водопостачання, запровадження енергоефективних технологій, впровадження сучасних методів підготовки та очистки питної води необхідно залучити додаткові ресурси і змінити державну політику регулювання даної сфери шляхом запровадження ефективного співробітництва державної власності з приватними інвестиціями, тобто розвиток державно-приватного партнерства, що об'єднає ресурси і потенціали держави та бізнесу та сприятиме підвищенню ефективності використання наявних ресурсів, розподілу ризиків між державним і приватним сектором та покращенню роботи підприємств водопостачання, а в результаті задоволення потреб споживачів питної води.

Також запропоновано впровадження механізму концесії у сферу водопостачання та водовідведення, що має позитивний результат як для територіальної громади – це залучення значних обсягів фінансування з приватного сектору, використання нових енергозберігаючих технологій, модернізація об'єктів, налагодження якісного водопостачання, так і для концесіонера – це стабільний прибуток під гарантії держави. Проте механізм концесії доцільно використовувати, коли в роботі об'єктів централізованого водопостачання наявні системні недоліки: великі втрати води при транспортуванні, непродуктивні витрати електроенергії, незадовільний технічний стан водопровідних мереж, зношеність основних фондів та обмежені можливості фінансування з державного та місцевих бюджетів.

9. Обґрунтовано, що формуючи стратегію інноваційного розвитку сфери централізованого водопостачання та водовідведення необхідно враховувати ряд факторів, що цій сфері притаманні: повільні темпи оновлення устаткування та технологій, низька інвестиційна привабливість, дотаційне фінансування галузі, державне регулювання. Відповідно до цих факторів впроваджуючи інновації, важливо їх пристосувати під специфіку цієї сфери, під регіональні особливості, під технічні та екологічні можливості суб'єктів надання послуг водопостачання та водовідведення, а також місцевості, на якій вони розташовані. Тобто, сліпе запозичення чи копіювання прикладу успішної інноваційної стратегії розвитку підприємств різних регіонів та країн є неможливим. Всі інноваційні тенденції потрібно провести через призму відповідних умов існування окремих суб'єктів ринку і всієї сфери централізованого водопостачання та водовідведення загалом. Наразі це гостра соціальна проблема для нашої держави, а інноваційна стратегія розвитку сфери централізованого водопостачання та водовідведення дає можливість поступово модернізувати підприємства цієї сфери та покращити якість та доступність питної води.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Сугак Т.М. Договір концесії у сфері централізованого питного водопостачання / Т.М. Сугак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Економічні науки”. – № 15. – 2015. – С. 56-59.
2. Сугак Т.М. Структура та методи державного регулювання ринку питного водопостачання / Т.М. Сугак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Серія “Економіка і менеджмент”. – № 15. – 2016. – С. 26-28.
3. Сугак Т.М. Міжнародний досвід застосування державно-приватного партнерства у сфері водопостачання / Т.М. Сугак // Вісник Дніпропетровського університету. – № 10(1). – 2016. – С.33-39.
4. Сугак Т.М. Методи державного регулювання тарифів у сфері водопостачання / Т.М. Сугак // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – № 5(11). – 2017. – С. 84-88.
5. Сугак Т.М. Оцінка ефективності діяльності підприємств сфери централізованого водопостачання та водовідведення [Електронний ресурс] / Т.М. Сугак // Ефективна економіка. - 2018. - № 2. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6771>.
6. Сугак Т.М. Інноваційна стратегія розвитку сфери централізованого водопостачання та водовідведення / Т.М. Сугак // Актуальні проблеми економіки. - № 9. - 2018. - С.67-74.

Публікації у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій:

7. Сугак Т.М. Економічний аналіз централізованого питного водопостачання / Т.М. Сугак // Матеріали ІХ-ої міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми економіки 2015-2016”, за наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – Київ: Національна академія управління, 2016. – С. 59-63.
8. Сугак Т.М. Кластери, як інструмент економічного росту у сфері водопостачання / Т.М. Сугак // Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України”. – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2017. – С. 67-69.
9. Сугак Т.М. Міжнародний досвід застосування результатів бенчмаркінгу у централізованому водопостачанні / Т.М. Сугак // Міжнародна науково-практична конференція “Сучасна глобальна регіоналістика і суб’єкти економіки: напрями впливу”. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. – С. 36-40.
10. Сугак Т.М. Оцінка економічних збитків від споживання неякісної питної води/ Т.М. Сугак // Всеукраїнська науково-практична конференція “Міжнародний досвід інвестиційної діяльності та його адаптація в Україні ”. – Київ: Національний університет харчових технологій, 2017. – С. 44-47.
11. Сугак Т.М. Модернізація системи централізованого питного водопостачання/ Т.М. Сугак // Міжнародна науково-практична конференція

“Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи”. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. – С. 32-34.

12. Сугак Т.М. Маркетингове управління підприємством водопостачання / Т.М. Сугак // V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених та студентів “Актуальні проблеми та перспективи розвитку маркетингового управління”. – Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2017. – С. 11-12.

13. Сугак Т.М. Основні засади сталого розвитку сфери централізованого водопостачання та водовідведення / Т.М. Сугак // Міжнародна наукова інтернет-конференція “Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці”. – Київ: Національна академія управління. - 2018. – С. 32-34.

14. Сугак Т.М. Механізм державної регуляторної політики у сфері централізованого водопостачання та водовідведення / Т.М. Сугак // II Міжнародна наукова інтернет-конференція “Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці” – Київ: Національна академія управління. - 2018. – С. 131-134.

АНОТАЦІЯ

Сугак Т.М. Державна політика економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2018.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення та удосконалення системи управління нею в структурі національної економіки. Проведено дослідження основ економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення. Удосконалено підходи до формування та реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення, що дало змогу запропонувати рекомендації щодо застосування державно-приватного партнерства, концесійних відносин та кластерної стратегії. Визначено інструменти для оцінювання ефективності економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення. Запропоновано підхід і обґрунтовано рекомендації щодо механізму розробки і реалізації державної політики економічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Ключові слова: економічний розвиток, сфера водопостачання та водовідведення, державна політика, механізм реалізації державної політики, ринок питного водопостачання.

АННОТАЦИЯ

Сугак Т.М. Государственная политика экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - Экономика и управление национальным хозяйством.

- ВУЗ «Национальная академия управления», г. Киев, 2018.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ государственной политики экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения и совершенствование системы управления ею в структуре национальной экономики. Проведено исследование основ экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения. Усовершенствованы подходы к формированию и реализации государственной политики экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения, что позволило предложить рекомендации по применению государственно-частного партнерства, концессионных отношений и кластерной стратегии. Определены инструменты для оценки эффективности экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения. Предложен подход и обоснованы рекомендации относительно механизма разработки и реализации государственной политики экономического развития сферы водоснабжения и водоотведения.

Ключевые слова: экономическое развитие, сфера водоснабжения и водоотведения, государственная политика, механизм реализации государственной политики, рынок питьевого водоснабжения.

ANNOTATION

Suhak T.M. State policy of economic development of the water supply and sewage sector. - Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences,, specialty 08.00.03 - Economics and Management of the National Economy. - National Academy of Management, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and methodological principles of the state policy of economic development of the water supply and sewerage sector and improvement of its management system in the structure of the national economy. The study of the bases of economic development of the water supply and drainage area was conducted. Approaches to the formation and implementation of the state policy of economic development of the water supply and sewage system have been improved, which made it possible to propose recommendations on the application of public-private partnership, concession relations and cluster strategy. The tools for assessing the effectiveness of the economic development of the water supply and sanitation sector are determined. The approach and recommendations for the mechanism of development and implementation of the state policy of economic development of the water supply and sewage system are substantiated.

Key words: economic development, sphere of water supply and drainage, state policy, mechanism of state policy implementation, drinking water supply market.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Штулер Ірина Юрївна